
HAGYOMÁNY

RÉSZLETEK TOPOLYA ÉPÍTÉSZETÉBŐL (1750—1941)

HARKAI IMRE

Ez az összefoglaló egy 1972-ben indult kutatásnak a része. A munkából három, a város építészetének fejlődését, a város népi építészetét és a várost körülvevő tanyavilág építészetét feldolgozó rész készült el időközben.

A kézirat első részének fragmentumai először kerülnek az olvasó elé. A mindennapi életünkhöz és annak kereteihez legközelebb álló művészet — az építészettel — nincsenek szoros tudás-kapcsolataink. Valóban, az építészet annyira ismert, annyira a mindennapi érintkezések tárgya, hogy talán éppen ezért nem fordítunk rá kellő figyelmet.

Mulasztást követtek el az erre hivatott szakemberek is. Ismerjük azt a szomorú gyakorlatot, hogy az építészek, alkiiktól a legújabb elképzelések, legmodernebb épületeink tervei származnak, egyben a legnagyobb rombolók is. Nem figyelnek kellőképpen arra, hogy mit pusztítanak el és mennyire károsítják építészeti kultúránkat. Az urbanizáció átfogó törekvéseinek vagyunk tanúi. Új épületek, új városrészek épülnek, leginkább a régiak helyén. Ezáltal a múlt tárgyai és építészeti hagyományai vesznek el örökre.

E részek megőrzése rendszeres adatfeldolgozással, tökéletes dokumentációval és a megbízott szakemberek gondos munkájával érhető el. Az értékek begyűjtése halaszthatatlan, ez a szó legszorosabb értelmében közös érdek.

„(...) 4. Mint hogy pediglen fönt írt Lalkósok magok házait sárból csinált téglákból fölépíteni kötelesek lesznek, azért a N. Vármegye részéről minden portiótól. S. egyéb közönséges terhektől négy Esztendeig: a Fölösleges Kamara részéről pedig két Esztendeig minden Adótól és Dézmától mentek és szabadok lesznek.

(...) 7. Többszörírt Lakósoknak mindenütt akarattyok szerint fát vágni szabad nem leszen, de ugyan csak a felépítendő házakra szükséges fa a midőn Consiliarius és Adminisztrátor Redl Uraságnak magokat jelenteni fogják, ki adatik.

8. Minnyájoknak ugyan szabad migrációja leszen, S. Házaikat, Szőlőiket S. egyéb magok Örökségeit eladhattyaák az Uraság hírével, azoknak árából mindazonáltal minden tizedik pénz az Uraságot fogja illetni, (...)”¹

Az 1750-ben keltezett ajándéklevél néhány pontja értékes építészeti vonatkozásokat tartalmaz. A szerződéses lakosok szilárd házakat építhettek, azokat bizonyos feltétellel elhagyhatták, és házépítésre fát igényelhettek az akkori Bács megyei és Tisza-vidéki kamarai jószágigazgatótól. A telepések lakásépítéséről több adattal nem rendelkezünk. Az 1774-es és 1778-as egyházi összeírásokból azonban fény derül a telepések közösségi vonatkozású épületeire. 1750-ben, a telepítés évében iskolát² és templomot építettek.

A települést kettészelő mocsárhoz közel eső dombon egy vert falú imaházat³ építettek. Az egy teremből álló épületet közmunkával és saját tapasztalataik alapján építhették. A náddal fedett épületben tartották a szabadkai zárdából kijövő ferences rendi szerzetesek az istentiszteletet. Az épületet egy nagyobb méretű lakóházhoz lehetne hasonlítani, amelynek méreteire egyetlen adatunk 1778-ból származik, miszerint: 150 gyermek⁴ befogadására alkalmas.

A tanító lakását 1754-ben⁵ vert falból építik. Összegezőképpen: a telepések a természethez folyamodtak, a helyszínen lelhető anyagokat használták fel: a falakat földből, a tetőt nádból készítik. Az első épület, amely kőművesek által készült és eltért a hagyományos anyaghasználattól, az 1761/62-ben épült első templom (1 kép).

A Canonica Visita szerint a királyi kamara saját égetésű téglát szolgáltatott az építéséhez. Az 1774-es egyházi összeírás elárulja, hogy a templom felemeléséhez hozzájárultak a helybeliek is. Ki anyagiakkal, ki készpénzzel. E leírás szerint: „A szentélye boltozatos, míg a többi része stukatúros építésű és zsindéllyel van fedve. Azonban nagyon sok helyen repedezettek a falak, roskatagok, a külső vakolat is lehullott a kőművesek lelkiismeretlen és gyors munkája miatt, ezen kívül kevésnek bizonyult a hívek befogadására.”⁶

Bővebb adatokat az 1888-ban, tetemes költséggel végzett restaurálás

¹ Gróf Grassalkovich Antal megbízólevele, Zombor, 1750. (Vajdasági Levéltár, Sremski Karlovci, BB vármegye irattára, 75-ös szám alatt)

² Berauer József: *A Kalocsa-Egyházmegyei róm. kath. népiskolák Története*, Kalocsa, 1896., 261. oldal.

³ 1778. január 12. keltezésű egyházi összeírás.

⁴ uo.

⁵ uo.

⁶ Topolya királyi-kamarai helység Kalocsa egyházmegyebeli, Bács-Bodrog vm-ben lévő egyházának 1774. aug. 2-i összeírása.

1. Az 1761/62-ben épült templom (lebontva 1904-ben)

előtt készített vázlatrajz alapján kapunk. A település sziluettjének első uralkodó tömege a települési magtól távolabb foglalt helyet. Egyhajós beosztású teremtemplom, boltozatos lefedésű, sekrestyével és kórossal rendelkező épület volt, amelynek szentélye (sanctuariuma) apszisba helyezkedett el. A templom egyetlen hajója 23,00 méter hosszú és 9,15 méter széles volt. A szentély 7 méterre szűkült. A kórus 5 méter széles. A szentélyhez észak felől egy teremből álló sekrestye tartozott, míg a restaurálás alkalmával a déli oldalhoz emeletes oratóriumot ragasztottak. A Römann János által végzett restaurálás alkalmával készített freskókkal, amelyek a hajó és a szentély boltozatait díszítették, egységes román stílusú templombelső tárulkozik elénk. A templomot 1904-ben bontották le; faszerkezetű mennyezete igen megrongálódott, és veszélyeztette a benne tartózkodókat.

A templom felépültével a rendeltetése alól felszabaduló imaház ezen-től iskolaépületként szolgált⁷ („150 gyermek befogadására alkalmas...”⁸). Az új templommal szemben a község pénzén 1769-ben⁹ kényelmes plébániai épület épült.

⁷ 1778. január 12. keltezésű egyházi összeírás.

⁸ uo.

⁹ uo.

A Grassalkovich által aláírt ajánlólevél 4. pontjában emlegetett „sárból csinált téglák” építkezési felhasználásának első bizonyítéka az 1790-ben¹⁰ készült Urbáriumban található. Igaz, nem „kötelezően” a lakóépületeknél használták. Ebben az időben a község területén három urasági épület található: kocsmá, mészárszék és az ispán lakása. Az épületek leírása „építészeti” jellegű. Íme:

„a) A kocsmá alapja *égetett téglából*, a felső falak viszont *vályogból* vanna'k fölépítve, a padlástér *deszkákkal*, a tető *náddal* van befödve. A ház belső tere a következőkből áll: van benne egy nagy vendégszoba, két különszoba, a kocsmáros szobája, egy élestar, konyha és pince, mely utóbbi jó anyagból van *kiboltozva*, 3 öl és négy láb hosszú, 3 öl és 3 láb széles; 15 lépcső mély és naponta könnyen el lehet benne helyezni 200 csöbör italt.

Mind a négy fent leírt szoba le van *padlózva*, a 2 kémény jó anyagból épült, a padlásteljáró kívülről van a ház egyik oldalába beépítve. A 24 lovat befogadó istálló alapja ugyancsak *égetett téglából* van készítve, míg a felső része *vályogból*, a padlás padlója *deszkákkal* van fedve, míg a tető *náddal*. A 27 öl hosszú és 22 öl széles, részben [*léc*] részben *fonott kerítéssel* körülvett udvarban van egy *tölgyfagerendából* épített felszer, padlás nélkül, *náddal* födve, 6 kocsi befogadására alkalmas.

Ugyanebben az udvarban van egy *téglából* kifalazott kút, kávéval, kútgémmel és vályúval felszerelve.”

A leírás élénk tárja a XVIII. század utolsó harmadában épült Bács megyei kamarai kocsmák képét. Értékes adatokat szolgáltat a mészárszék ismertetése, amely már az 1783-ban, Luits mérnök által végzett határbeli úrbéri fölméréskor készített térkép magyarázószövegében is felbukkan. Az Urbárium¹¹ szerint:

„b) A mészárszék *vertfalból* van fölépítve és *náddal* födve, a padlás padlózata *nádból* van és le van *saralva*, egyébként igen öreg, rossz állapotban van, és teljesen újonnan kell felépíteni...”

Úgy tűnik, hogy az ajánlólevélben említett, „Sárból csinált téglákat”, vagyis a vályogokat a 80-as évektől kezdték használni, főként az uradalmi épületeknél. Építőanyagként a vert föld, tetőfedésre, a nád szolgáltat, míg a fában nagyon szegény vidék faanyagát távolabbi helyekről szerezte be. Építő- és tüzelőfaanyagot 6—7 mérföldnyi¹² távolságról kellett szállítani, így a jobbágyság többnyire szalmával főznek és fűtenek.

Forduljunk újra az Urbárium dokumentumaihoz, és idézzük az ispán akkor még befejezetlen lakásának leírását:

„c) Az ispán lakása teljesen új épület és nincs is még egészen elkészítve; alapja *égetett*, míg a falak *vályogból* vannak. A padlás *stukatú-*

¹⁰ Beschreibung des Königlich Kameral Dorfs Topolya, 1790 november 1, Topolya. (Magyar Országos Levéltár, Urbaria et conscriptiones, Fasc. 197. nro 50)

¹¹ uo.

¹² uo.

rozva van, míg a tető náddal van földve, 3 szoba ki van padlózva, míg a negyedik csak téglával van kirakva.

Az épület belső terében van 3 szoba a hivatalnokok számára, 1 a cseleadség számára, van benne konyha, éléskamra és pince. Ez utóbbi jó anyagból van kiboltózva, és körülbelül 100 csöbör italt lehet benne tárolni, az udvar 46 öl hosszú és 27 öl széles, és van benne egy téglából kiépített kút.

Az istálló és a felszer egy tető alatt van, 11 öl hosszú és 3 öl széles, alapjában égetett téglából, míg a falak vályogból készültek; a tető náddal van földve, míg a padlás padlója földdel van befödve. Ennek a lakásnak van egy 36 öl hosszú és 20 öl széles kertje, amely fonott sövényvel van bekerítve.”¹³

Az inkább álló, mint folyó mocsár két partján épült község telkes parasztjainak, házzal és házzal nem rendelkező zselléreinek lakásigényei ismeretlenek előttünk. 1790-ben már 395 telkes jobbágyház és 90 zsellérház van. A házadó mindkét esetben: 1 forint. 1792-ben az összeíró 411 házhelyes jobbágyot és 105 házzal rendelkező zsellért talál.¹⁴

Öt évre rá újabb uralkodó tömeget kapott a település: az 1797-ben épült Kálváriát (2. kép) nagyszerű térbehelyezéssel. A településtől nyu-

2. A Kálvária dombja. A közepén elhelyezkedő Golgota 1797-ben épült. Az egykor távol levő domb környéke beépült.

¹³ uo.

¹⁴ Leltár a bácostopolyai róm. k. t. ingó és ingatlan vagyonáról 1915-ben, Topolya. (Érseki Levéltár, Kalocsa)

gatra, két út elágazásánál emelkedő dombon épült lki. 1878 előtt stációkkal vették körül, majd 1898-ban, Fazekas Lajos szabadkai építész tervei alapján kápolnát építettek. A kápolna mintegy előjátéka volt az 1904—1906-ig épített neogót stílusú templomnak.

1800-ban Topolya kamarái falu királyi adományként báró Kray Pál birtokává válik. 1805-ben¹⁵ felépül a család tartózkodási helye, a bárói kastély (3. kép). Építéséről és annak előzményeiről nincsenek forrásaink.

3. Az 1805-ben épült bárói kastély. Mellette a zárdaiskola. A kastély erkélye alatti kapubejáratot az 1930-as években befalazták.

Az egyházi leltár jóval később, 1915-ben a lakóházon kívül cselédlakásokat is említ, az udvarban istállót, magtárt, jégvermet és pincét. A község első emeletes épülete (nem számítva a templomot) ekkor a következő beosztással rendelkezett: a földszinten 7 szoba, 1 konyha, 1 pince, 1 W. C. Az emeleten 8 szoba, 1 előszoba és 1 W. C. található. A szobákat cserépkályhákkal fűtötték. Az országútra tekintő, erkéllyel rendelkező épület az öt évtizede lélegző község fényűző hatást keltő épülete.

A község 1826-ban eszközöl nagyobb méretű építkezést. Égetett téglából¹⁶ felépült az új iskolaépület, majd a zsidó hitközség 1840-ben¹⁷ fel-

¹⁵ Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye, I. kötet, Szerkesztette Dr. Borovszky Samu, Budapest, 1909., 170. oldal.

¹⁶ Berauer József: A Kalocsa-Egyházmegyei róm. kath. népiskolák Története, Kalocsa, 1896., 261. oldal.

¹⁷ Ethnographisch-topographische Beschreibung des Markt-Ortes Topolya, 1859. július 24. (Szabadkai Történelmi Levéltár)

építi a zsinagógát, amely 108 évig marad fenn városunk építészetiében. Erről az épületről fénykép hiányában, és mivel a hiuközség irattára a második világháború éveiben teljesen megsemmisült, az évszámon kívül semmit sem tudunk.

Az 1859-es¹⁸ földrajzi-néprajzi leírás a lakóházak bemutatását tartalmazza. E leírás szerint, nem számítva az urasági és néhány jómódú lakos épületét, 1300 vert falú és náddal fedett lakóház van, amelyek egy „utcai” és egy „udvari” szobából állnak, s amelyeket a közöttük elhelyezkedő konyhából szalmával fűtenek. Az utcára és az udvar felé kis ablakok néznek. Leginkább egy kémény szolgál két kemencét. A házak tűzfalukkal (végfallal) fordulnak az utca felé. Az istállók a lakóépülettől különállóan épülnek. A leíró szerint a lakások nagyon tiszták.

Feltételezésünk szerint Moravy János bíró a nótáriust a módosabb házakhoz vezette el, így a háromosztatú háztípus, amely később annyira jellemzővé válik, nem általánosítható a XIX. század derekán. Tornácról nem esik szó. A szabad kémény, a kemence és a fésűs házsorok viszont igazoltak.

Az 1850-es évek derekán történt közlegelő-elkülönítéskor gróf Zichy Nepomuk János (A Kray nemzetség kihalt, a birtok 1852-től hozományként grófi birtokká válik.) földbirtoka arányában hasította ki járásjuttatékát. A gróf megnyerte az ebből keletkezett pert, s kárpótlásul 1869-ben¹⁹ fölépítette a zárdaiskolát. A kastély szomszédságában épült, földszintes zárdáépület 3 tantermet foglalt magába.

Később, az 1885-ben²⁰ történt átalakításkor egy óvodát építettek hozzá, s az épületre merőlegesen egy emeletes lakóépületet az apácák számára (4. kép). Az így bezárt térben létrejött a város egyik legszebben gondozott, épülettel összhangban lévő környezete.

A nyolcvanas években a község újra építkezni kezd. 1888-ban a kültéren iskolát emelnek, majd 1890-ben elhatározzák az új városháza építését egy tanácsteremmel (5. kép).

Itt kell megemlíteni, hogy Bodrogh Mór 1897-ben kisebb mértékben gépesíti az eddigi tégláégető kemencéit. A napszámosmunkában 16 órárt is dolgozó emberek falcso cserepet is égettek.

A századforduló után szépen haladt a község építkezése. A kis nádfedeles házikók eltűnnek a főutcaokról. Helyükbe a jómódú gazdák és előljárók utcafrontos, téglából épített, cseréppel fedett, egészségesebb élet-

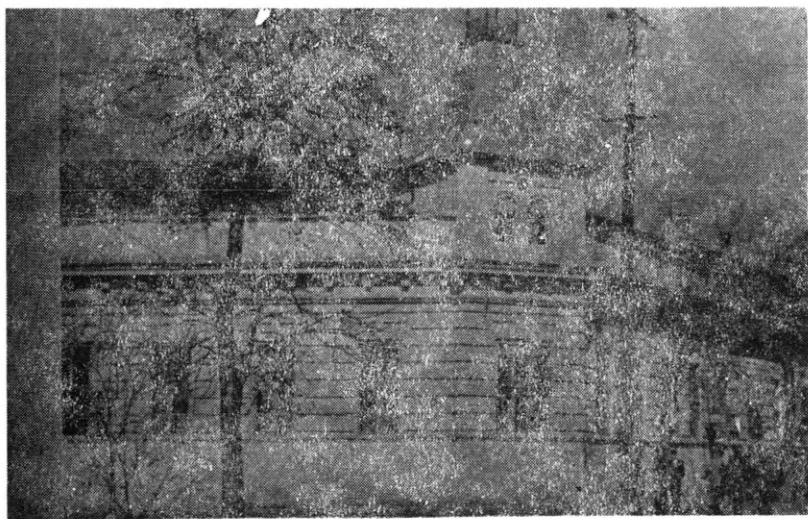
¹⁸ uo.

¹⁹ Beauer József: *A Kalocsa-Egyházmegyei róm. kath. népiskolák Története*, Kalocsa, 1896., 261. oldal.

²⁰ uo.

4. Az 1885-ben épült zárdaiskolai lakószárny

5. A városháza. A főbejáratától balra a jegyzői lak, anyakönyvi hivatal és a bírói hivatal helyezkedett el. A mai Petőfi brigád utca felé nézett a tanács terem (lebontva)

6. Az 1904—1906-ig épült katolikus templom. A főhomlokzat tagoltsága és a rajta domináló torony és toronypár függőleges vonalai világosan rajzolják a belső elosztást

körülményeket biztosító lakóépületeket emelnek. Az építkezésekből kiemelnénk az 1904-ben²¹ épült „Kaszinó” szállót (6. kép). A régen érzett hiányt pótló épület nagytermében szineladásokat, majd filmvetítéseket tartottak.

1904-ben az új katolikus templom felépítésében, amely mindenben felülmúlja elődjét, már nemcsak a túlvilági életbe vetett hit elragadottsága játszik közre, hanem a polgári büszkeség is (6. kép).

A templom tervét Raichl' J. Ferenc²² apatini származású műépítész készítette. 1904. április 11-én²³ vette kezdetét a nagyméretű építkezés, amely 1906. július 31-én fejeződött be.

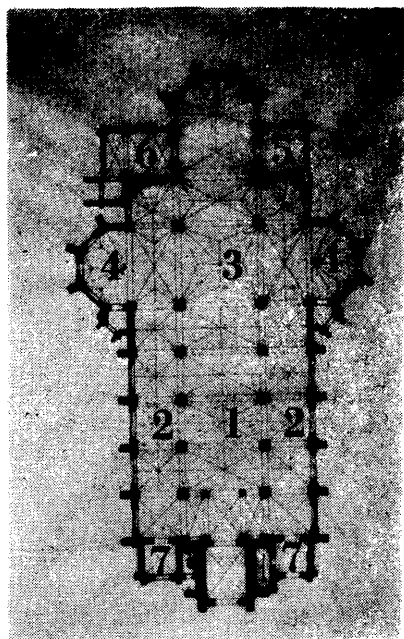
A régi, 1761/62-ben épített templomot lerombolták. Az új templom hossz tengelye a régi templom hossz tengelyével esett egyvonalba. Az új templom alapjába bekerültek a régi templom téglái, amelyek válogatás

²¹ *Bács-Topolyai Hírlap*, IX. évf., 1904. május 22., 21. szám, 4. oldal.

²² Raichl' J. Ferenc műépítész (Apatin, 1869—Budapest, 1960) nagy egyénisége a vajdasági építészetnek, különösképpen a vajdasági szecessziónak. Teljesen ismeretlenül halt meg. Legismertebb épületei: az apatini városháza, a topolyai templom, a Raichle-palota Szabadkán és az Aleksa Šantić Fernbach-kastély.

¹⁹ Berauer József: *A Kalocsa-Egyházmegyei róm. kath. népiskolák Története*, meretlenül halt meg. Legismertebb épületei: az apatini városháza, a topolyai templom, a Raichle-palota Szabadkán és az Aleksa Šantić Fernbach-kastély.

²³ *Építési Napló*, Topolya, 1904—1906.

1. főhajó
2. mellékhajó
3. négyzet
4. apszisok
5. szertár
6. sekrestye
7. nyugati toronypár

7. A háromhajós templom alaprajza (készült 1973-ban felmérés alapján)

után erre alkalmasnak bizonyultak. Az épület legimpozánsabb része a torony, amely a következő emeleti beosztásokat tartalmazza:

- főbejárati rész, magassága 4,70 méter;
- kórus-rész, magassága 9,65 méter;
- A következő teremben maguk a haranglábak és az órához felvezető lépcső helyezkedik el. Az itt található ablaknyílások (8 db) megközelítik a 10 méter magasságot. Egyébként a terem magassága 13,80 m.
- A következő részben az óraszerkezet található, innen négy konzolos kiülési toronyerkélyre lehet kijutni. A terem magassága 2,50 méter.
- a toronysisak 31,30 méter magassággal.

A torony összmagassága 72,70 méter. Hozzá kapcsolódik még a nyugati toronypár. A templom neogót stílusban épült, háromhajós (7. kép) nagy kereszthajóval, hossza 71 méter, szélessége a kereszthajóban 35 méter, a hajós részben 22 méter; a szentélytől jobbra és balra emeletes oratórium épült. A kereszt- és főhajó kereszteződésénél huszártorony helyezkedik el. Magassága 18,00 méter. A „négyzeti” részben 15,50 méteres magasságban helyezkedik el a csillag-boltozat, amely ennél fogva magasabb a főhajótól, amelynek keresztboltozatai „csak” 14,40 méter magasságban helyezkednek el.

Hogy ezek az impozáns magasságok megvalósulhattak, nagyban köszönhető az akkor még újdonságnak számító vasbeton oszloprendszernek. Ezek az oszlopok íkarcsúságukkal nagyban fokozzák a gótikus díszet, anélkül, hogy gyöngébbek lennének, mint a tervben előírt téglaoszlopok. E vasbeton oszloprendszer építészeti szempontból nagy értéke a templomnak. Az oszlopok kereszt- és hosszanti irányban alap-boltövekkel vannak összekötve.

A mellékfalak falaiiba zárt ablakok triforák, míg az apszisokban biforákat (íkerablakokat) találhatunk. A két mellékkoltári rész két lépcsőmagassággal feljebb van emelve, ugyanakkor a mennyezeti részt lejjebb süllyesztették így a magasság 10,00 méterre tesz ki. Az építési bizottság 1906. július 31-én ideiglenesen átvette az épületet, majd augusztus 5-én közhasználatra átadta.

Itt kell megemlíteni, hogy az 1761/62-ben épült templomban elhelyezett Vörösmarty-sírverset áthozták az új templomba, és a sekrestye bejáratánál helyezték el. Báró Kray Pál tábornoknagynak unokájának korai halálával a Kray memzetség kihalt. A család Vörösmarty Mihályt, a költőt kérte fel a sírvers megírására, amely márványba vésve ma is megtalálható a templomban.

A két fő utca kiépítése nagy méretet öltött az első világháborúig. A nevezetesebb épületek a mai Tito marsall utcában foglaltak helyet: községháza, járásbírószáki és telekkönyvi hivatal, plébánia, zárda, kastély, templom, posta — míg a rá merőlegesen fekvő, mai, Rade Končar nevet viselő utcában, a „vasúti nagy utcában” a jómódú polgárok adtak hangsúlyt hovatartozásuknak lakóházigényeikkel.

Az első világháború kitöréséig a község utolsó nagyobb építkezése a polgári iskola. Építője, Prohászka József ceglédi vállalkozó 1919-ben²⁴ fejezte be építését, s az év szeptember 1-jén adták át rendeltetésének.

Még ebben az évben elkészítik a város utcáinak és tereinek szabályozására vonatkozó térképet, amely nagymértékben segíti a helyes építkezést. A közutakról és a vámokról szóló, 1890-es évi törvényciklik arra kötelezi a községet, hogy szakértő mérnök által mérje fel a község határainak útjait és készítse el azok törzskönyvezését. Ezt a rendezést Topolya helyesen kapcsolta össze a város utcái és terei szabályozási vonalainak műszaki elkészítésével. A szabályozási tervvel elkerülhetővé vált az új építkezésnél jelentkező határozatlanság, és lehetőség nyílt a város korszerű szabályozására. Felmérték minden utcát és teret, és megjelölték a szabályozást irányító fix pontokat.

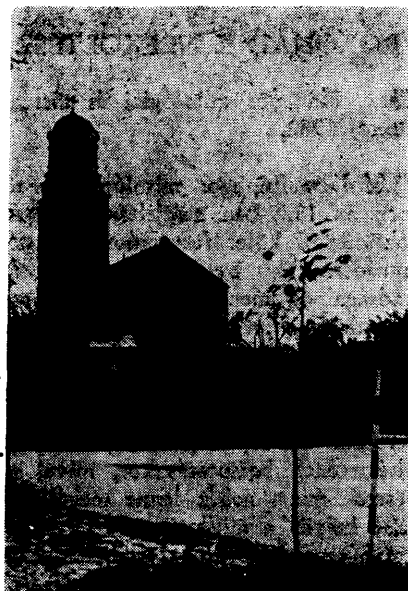
Topolya utcaszabályozási ténképét több évi munka után Vadász Pál szabadkai mérnök irányításával 1912-ben²⁵ fejezték be.

²⁴ *Bács-Topolyai Hírlap*, XVII. évf., 1912. április 7., 14. szám, 2. oldal.

²⁵ Topolya község utcáinak és tereinek szabályozására vonatkozó kimutatás, Szabadka, 1912. március 20.

A két világháború közötti időszakról elmondhatjuk, hogy a lakásépítkezés mellett az ipari építkezés került túlsúlyba (géplakatos-, kovács-, asztalos- és más iparosműhelyek, téglagyár, villanytelep, a Sommer-féle lapátgyár, a Forgács Dezső-féle gőzmalom átépítése stb.). A város lakóterülete új részekkel gazdagodott. Ekkor épült ki a *Szőlő sor*, a *Vágóhid sor*, a *Becsei sor*, úgyszintén a vasúton túl lévő terület nagy része — a csantavéri és a zentai út körül majd a Temető sor.

Építészetileg jelentős dátum 1938. október 16-a, a pravoszláv templom alapkövének letétele. (8. kép)

8. A bizánci stílust magán viselő pravoszláv templom

A templomot 1940. augusztus 1-jén avatták föl.

IRODALOM

1. Berauer József: *A Kalocsa-Egyházmegyei róm. kath. népiskolák Története*, Kalocsa, 1896.
2. Harkai Imre: A topolyai templom (1904—1906), *Új Symposium*, 12. évfolyam, 136. szám.
3. *Historia Metropolitanae Colocensis Ecclesiae*, Stephani Katona, Colocae, 1800.
4. *Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye*, I. köt., Szerkesztette Dr. Borovszky Samu, Budapest, 1909.
5. Penavin Olga—Matijevics Lajos—Mirnics Júlia: *Báctopolya és környéke földrajzi neveinek adattára*, Hungarológiai Intézet, Újvidék, 1975.